

Viby by fakta

Byns historia går tillbaka till tidig medeltid. I byns norra del låg en stormansgård och där finns rester av en kyrka från 1100-talet. På gården bodde en kvinna, Doter, som finns omnämnd i Riksantikvariatets handlingar från 1600-talet. Doter gav bort mark till Cisterciensermunkar från Alvastra kloster som påbörjade ett nytt klosterbygge – det första i Svealand. Sonen bestred sin mors gåva och tjugo år senare flyttade klostret till Julitta i Södermanland. Viby by har tillhört Venngarns slott sedan slutet av 1100-talet. Torparna i byn var daglönare på Kungsgården.

Eftersom byn lydde under Venngarns slott har byn bevarats utan påverkan av ”laga skifte” (en jordreform som påbörjades 1827, vars syfte var att få en sammanhållen jordareal istället för mindre utspridda åkertegar). Viby är med sin tomtgruppering en s.k. klungby, där de olika husen hade skilda funktioner, vilket var typiskt för det gamla allmogesamhället. I de åtta boningshusen bodde torparfamiljernas mor- och farföräldrar, änkor med barn, drängar och f d drängar. 1895 fanns 47 personer kyrkobokförda i Viby och 1920 var antalet 26.

Fattigdom och svält var vanligt under denna tid. Många hade emigrerat till Amerika och i takt med industrisamhällets utveckling avfolkades torparbyarna i takt med inflyttning till storstäderna ökade. Tillsammans med stutare, backstugesittare och fattighjon tillhörde torparna den stora grupp av fattiga som levde kvar under mycket svåra förhållanden. Som torpare ägde de inte den jord de odlade, inte heller den stuga de bodde i. För att få bo och bruka jorden i Viby var torparen tvungen att utträta dagsverken på Venngarns slott. Torparstugorna var ofta dåligt underhållna, förfallna, dragiga och fulla med ohyra. Torparfamiljerna liksom statarna flyttade ofta med förhoppning om att få det bättre på nästa gård.

I ett rum och kök levde ofta en familj bestående av far och mor och många barn – ofta tio stycken. Fadern arbetade minst en dag i veckan på slottet med de vanliga åkerbrukssystemen; dikesgrävning, tröskning, vedhuggning, isupptagning mm. De var också skyldiga att utföra vissa kördagsverken, d v s köra säd, ved, flyttlass mm. Därtill krävdes att torparen skulle utföra s.k. hjondagsverken tre till fyra dagar i veckan. Ofta fick torparsönerna eller hos torparen inkvartera ynglingar, mot kost och logi utföra dessa hjondagsverken.

När arbetsdagen på slottet var slut fortsatte arbetet hemma vid torpet. Vid faderns frånvaro sköttes alla förekommande sysslor av modern och de hemmavarande barnen. Barnen fick tidigt hjälpa till med sysslorna i både jordbruket och hemmet. Eftersom ingen lön betalades ut för utförda dagsverken drevs torparstället så att så gott som allt producerat såldes för att få kontanter. Fläsk, nötkött, smör, grädde, ägg mm kom sällan torparfamiljen till del. Torparen behövde pengar till utsäde, redskap, husdjur, foder mm. Dessutom behövdes pengar till mat, kläder, husgeråd, skor etc. Torparens kosthållning var torftig; salt sill och fläsk, inälvsmat, rovor, potatis, rågbröd, ister eller margarin, gröt, välling och liknande.

Sammanställt av: Anne-Marie Näslund Alm och Ylva Holmberg